

Novověká filosofie a psychologie, pohled na výchovu

II

PaedDr. Mgr. Hana Čechová

**Novověk přináší řadu nových poznatků a pohledů.
Jsou hledány příčiny nemocí, na duševně nemocné se přestává
nahlížet jako na posedlé d'áblem nebo zlými duchy,
objevují se první teorie psychologie lásky, afektů, pomstychtivosti,
vášní, emocí, vůle a moci...
V průběhu 1. 1/2 18. století byly zakázány čarodějnické procesy.**

Osnova

1. Raný novověk
2. Osvícenství
3. Osvícenství a myšlení
4. Emancipace a výchova
5. Pedagogika a psychologie
6. Filosofie nové doby

1/ Raný novověk

epocha konce středověku po VFBR (1492 – 1786)

➤ Události:

- 1/ duchovně-kulturní rozmach renesance a humanismu
- 2/ zámořské výpravy (Španělsko, Portugalsko)
- 3/ protestantské reformace (po r. 1517 rozbita církevní jednota) → třicetiletá válka (1618 – 1648)
- 4/ francouzská revoluce (1789 - 1799)

➤ Společnost:

- 1/ konec feudalismu → raný kapitalismus (merkantilismus)
- 2/ absolutistické vlády
- 3/ vznik kolonialismu – války o obchodní cesty a kolonie (Anglie – Nizozemí)
- 4/ zisky založeny na obchodu
- 5/ změny ve výrobě (manufaktury...) → industrializace
- 6/ rozvoj věd

2/ Osvícenství

- intelektuální hnutí, životní postoj a filosofický směr 17. a 18. století
- **Ovlivněno**: antika, renesance, humanismus, věda 17. století
 - Blaise Pascal** (1623 – 1662) – Fr. – M, F, spisovatel, teolog – náb. filosof
 - René Descartes** (1596 - 1650) – Fr. - M, F, filosof
 - Galileo Galilei** (1564 - 1642) - It. - F, astronom, filosof
 - Sir Isaac Newton** (1642 – 1727) – A. – M, F, astronom, alchymista, teolog
- Relativně jednotné hnutí bez ohledu na zemi ↔ změna evropského myšlení
- Odmítá barokní „zbožnost“
- Do popředí možnosti, schopnosti a prostředky člověka → **racionalismus, logika, humanismus**
- Vznik duchovních, etických a estetických principů → **občan, rovnost, demokracie, občanská svoboda, lidská práva, pokrok**

3/ Osvícenství a myšlení

**„STŘET SVĚTLA ROZUMU A VÍRY V POKROK A VĚDĚNÍ
S TEMNOTOU NEVĚDOMOSTI A PŘEDSUDKŮ“**

Požadavky:

1. Vzdělanost, právo osobní svobody, svobodného myšlení a jednání člověka (svoboda projevu, tisku...)
2. Rovnost před zákony, humanizace trestního práva
3. Odstranění absolutismu ⇒ demokratické reformy, volení zastupitelé – občanský stát ⇒ odklon od původního stavovství, kdy moc rozdělena mezi panovníka a sněm
4. Církev zbavit politické moci, odluka od státu → církev není nedotknutelná ⇒ odklon od absolutní důvěry v Boha a tradičních představ o hierarchii společnosti (panovník dán z vůle lidu, NIKOLI od Boha)
5. Spravedlivý daňový systém
6. Spravedlivý celonárodní i „mezinárodní“ trh, propojenost mezi státy
7. Do společenského i politického života pronikají **měšťané**
8. **Pojmy jako tradice a prožitky nahrazeny pojmy: rozum, vzdělanost, právo**

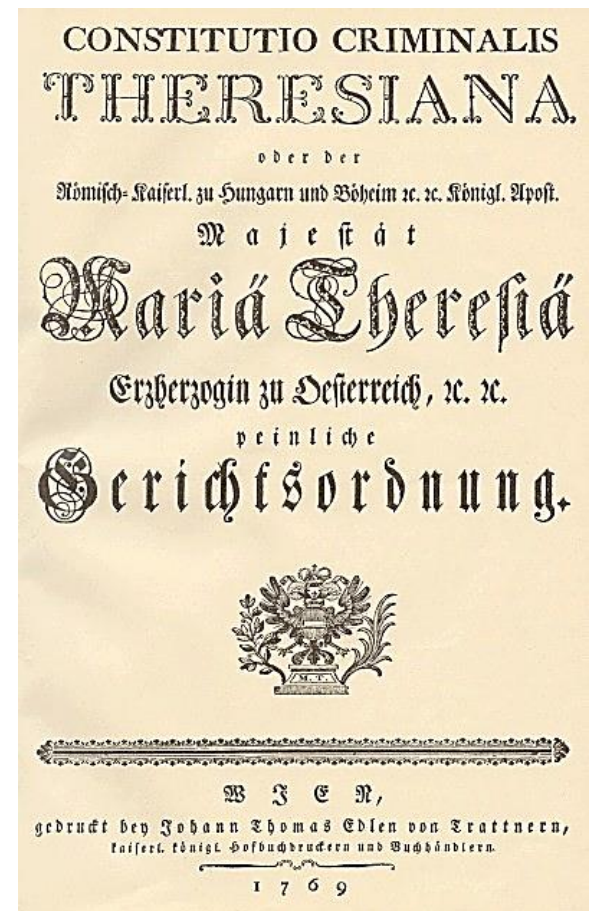
Marie Terezie

Constitutio Criminalis Theresiana (hrdelní řád)

18.02.1769 česky

TORTURA (právo útrpné) -> mučení obžalovaného; považováno za korunu důkazů

- Přesná pravidla, stupně, technické podmínky, doba mučení
- 5 stupňů → 1. palečnice, 2. šněrování rukou, 3. španělská bota, 4. žebřík/skřipec, 5. pálení těla na žebříku
- Respektuje společenského postavení obžalovaných => ne šlechtici, vysocí hodnostáři (jen za velmi vážné delikty), duševně choří, mladiství do 14 let, muži nad 60 let, těžce nemocní a těhotné ženy
- Omezení u deliktů, za které hrozí trest smrti (aby mučení nemohlo být horší než trest samotný)
- 1776 zákaz užití tortury

4/ Emancipace a výchova

Emancipační hnutí

- Osvobodit člověka ze zajetí pověr, předsudků, přežitých sociálních struktur
- Tyto předsudky a pověry odstranit
- Pouze racionální (rozumové) uvažování činí z lidí soběstačné, svéprávné a samostatné jedince
- „Jedinci, kteří se nechávají vést něčím jiným, než je jejich vlastní rozum, přicházejí o svou autonomii a ocitají se ve stavu nesvéprávnosti.“
⇒ osvícenská teorie nadvlády:
„Lidé, kteří podléhají pověrám a předsudkům, jsou snadno manipulovatelní a ovladatelní. Despotismus a tyranie jsou proto především výsledkem nevzdělanosti, zaostalosti a hlouposti obyvatelstva.“
- ne-emancipovanost = snadné podlehnutí, ovládání

Emancipace a výchova

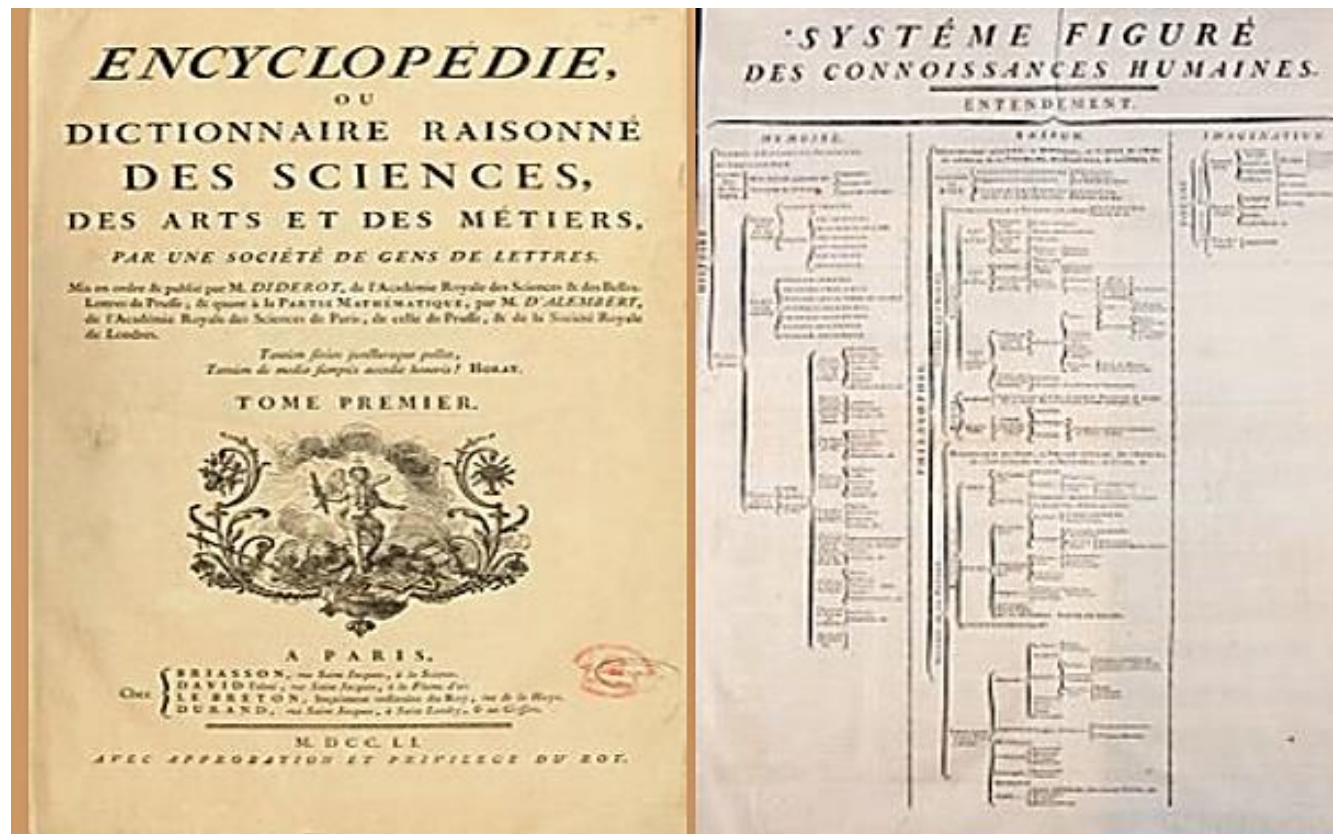
Výchova, pedagogické hnutí

- Požadavek vzdělávání a výchova populace
- Snaha změnit tradiční zp. výchovy, prohloubení výchovy dívek
- Vzdělávání problémové mládeže
- Individualismus, samostatnost, přirozenost, mravnost...
- Popularizace vědeckého poznání, encyklopedie a naučné slovníky, popularizační brožury (Francesco Algarotti, *Newtonianism for ladies*, 1737 – popularizace Newtonovy teorie světla)
- Budování školského systému, zavedení povinné školní docházky
- Zakládání učených společností: národní akademie i lokální sdružení (čtenářské spolky)

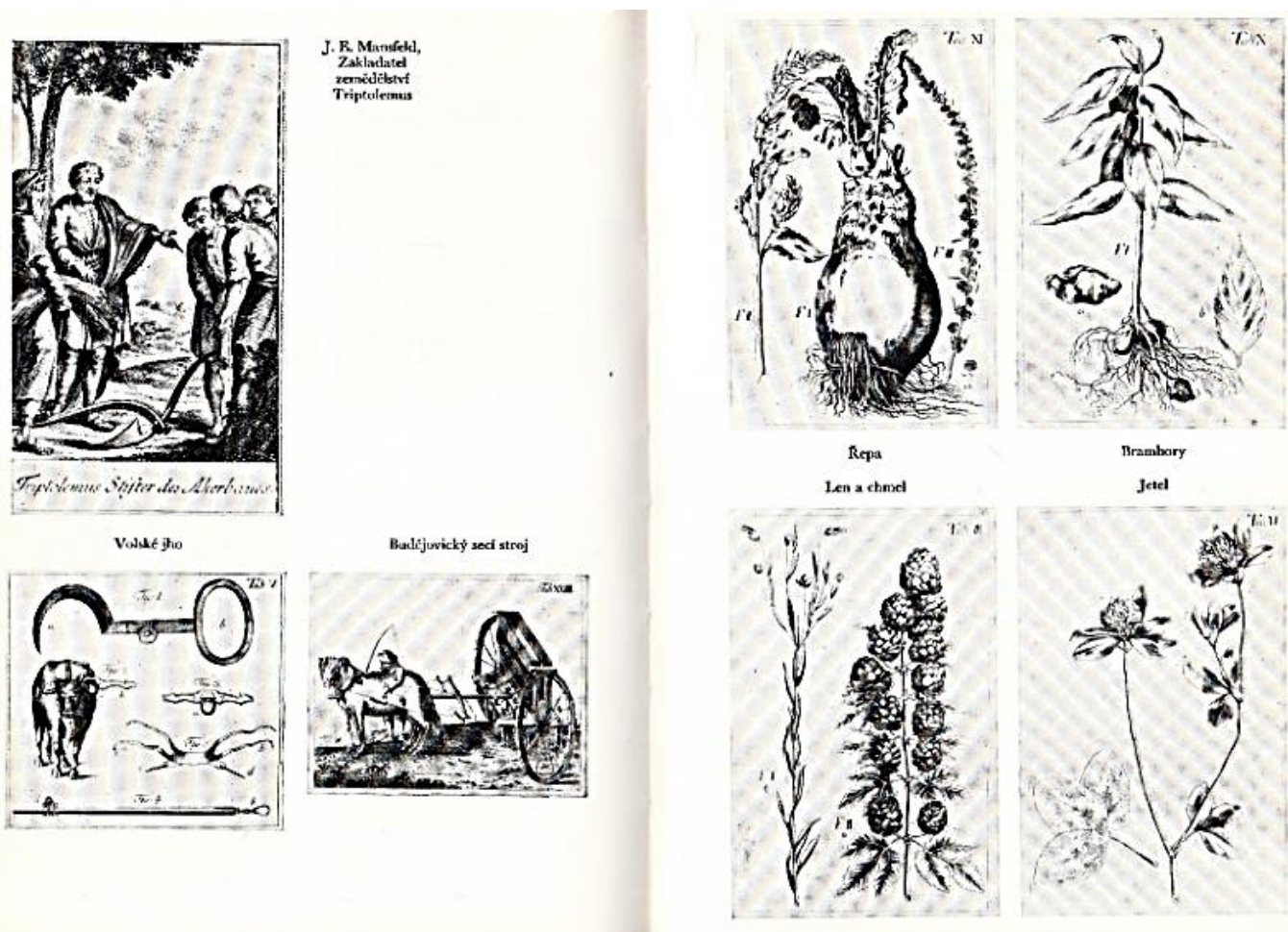

Encyklopedie byly považovány za nástroj propagace myšlenek jednotlivých filosofů a učenců;
soubory tehdejší vzdělanosti a poznání.

Encyklopedie aneb Racionální slovník věd, umění a řemesel
(Denis Diderot, Jean le Rond d'Álembert, Louis d Jaucourt)

Publikace obsahovaly poznatky z vědy a techniky, návody, obrázky...
s cílem... lidská společnost se vyvíjí k lepšímu...

5/ Pedagogika a psychologie

- **Johann Heinrich Pestalozzi** (1746 - 1827), Švýcarsko
výchova dokonalého člověka ↔ výchova pracovní, tělesná, mravní, správná životospráva (základy praktické sociální pedagogiky)
- **Adolf Diesterweg** (1790-1866), Německo
jednotná elementární škola, vzdělání učitelů, pozvednutí jejich autority a sebevědomí
cíl výchovy: vlastní aktivita ve službě pravdy, krásy a dobra; sebevýchova

„Vyučuj ve shodě s přírodou.“

„Začínej vyučování na stanovisku žáka a ved' jej odtud stále dál.“

„Vyučuj názorně. Postupuj od lehčího k těžšímu. Vyučuj elementárně.“

„Sleduj všude formální cíl nebo formální a materiální cíl zároveň.“

„Ber ohled na individualitu svých žáků.“

pedagogika a psychologie

- **Johann Friedrich Herbart** (1770-1841), Německo
pedagogika založena na praktické filosofii a psychologii
nutnost důkladného vzdělání učitelů
žáky nepřetěžovat
nerozlišuje věk ani obsah učiva, zaveden pojem →
výchovné vyučování – usiluje o jasnost, asociace, systém a metodu →
vzbudit zájem žáků

„Vyučování bez mravní výchovy je pouhý prostředek bez cíle, mravní výchova bez vyučování je cílem bez prostředku.“

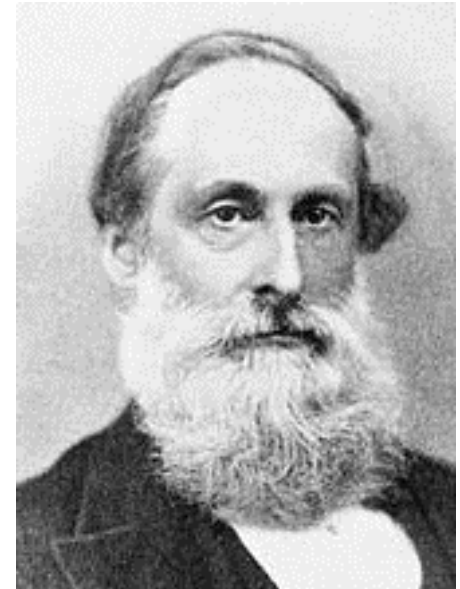
Výchovu dělí na tři části:

- 1/ vedení** – vytvořit předpoklady pro vyučování a mravní výchovu všemi možnými prostředky (povoleny tresty), aby dítě neporušovalo kázeň
- 2/ vyučování** – ROZUMOVÉ, vzbudit mnohostranný zájem
- 3/ mravní výchova** – vštípit mravní pojmy, stanovit přesná pravidla chování

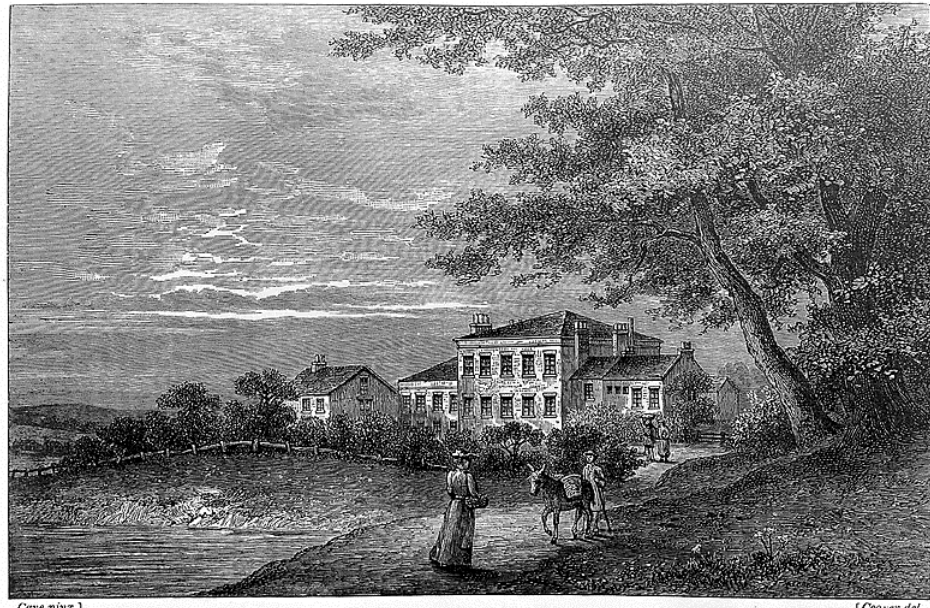
pedagogika a psychologie

POČÁTKY REFORM V PÉČI O DUŠEVNĚ NEMOCNÉ

- Ot., jak je utvářen duševní život, jak se lidé liší svým zp. života
- Psychologie stále čerpá z filozofie, přírodních věd i krásné literatury
- **William Tuke** (1732-1822), Anglie
 - humánnější postupy v péči o duševně nemocné, pojem **morální zacházení**
 - zakladatel „ústavu“ **Retreat** v S Anglii (York) – humánní léčba
- **Philippe Pinel** (1745-1826), Francie, lékař, **zakladatel psychiatrie**
 - duševně nemocným sundal pouta, mnozí propuštění, důraz na hygienu, postele, stravu, oblečení, vycházky...
 - **zavádí terapeutický režim** – léčba prací, psychoterapie, psychodrama
 - systematická **klasifikaci duševních poruch** (deprese, mánie, melancholie)

York Retreat (otevřen 1796) – rozloha pozemku cca 11 hektarů
Byl založen jako reakce na tehdejší nelidské podmínky, ve kterých byli duševně nemocní drženi – bití, věznění, přivazování, nahota, pouta, podvýživa...
Tradiční metody – pouštění žilou, studené a horké „koupele“, svazování... nahrazeny humánními metodami:
Volný pohyb nemocných po budově i zahradě, oděv, vlastní postel, pracovní a terapeutické činnosti, cvičení, zdravé stravování..., výuka řemesel, čtení, psaní, starat se o drobná zvířata...)
Lékaři provádějí pozorování

Cave pinx.

ORIGINAL BUILDING OF THE RETREAT, YORK. INSTITUTED 1792.

[Cooper del.]

6/ Filosofie nové doby

- Základem **RACIONALISMUS** (základem poznání je rozum) → kritika a opozice **EMPIRISMU** (jediným zdrojem poznání jsou smyslové zkušenosti)
- Etika, studium a ochrana lidských práv, boj proti despotismu
- Racionalistická kritika náboženství
 - DEISMUS** – Bůh chápán jen jako první hybatel, stvořitel
 - ATEISMUS** – úplné popírání boží existence, nemateriální duchovní bytosti
- Ideál = člověk, filosof
 - vzdělání
 - angažovanost (ve vědě i společnosti)
 - hlavním východiskem je rozum – v uvažování i v praktickém životě, definuje pojmy, určuje hodnoty
 - hlavním úkolem je kultivovat svůj rozum a jím prosvětlovat životy ostatních → Voltaire - „starat se o svou zahradu“

literatura, zdroje

- Plháková Alena, Dějiny psychologie, GRADA
- Hunt Morton, Dějiny psychologie, PORTÁL
- Nakonečný Milan, Dějiny psychologie do konce 19. století, TRITON
- https://wikisofia.cz/wiki/Port%C3%A1l:D%C4%9Bjiny_psychologie – řada zajímavých odkazů pro samostudium a rozšíření učiva
- <https://plus.rozhlas.cz/tereziansky-zakonik-otevrel-cestu-k-moderni-justici-od-muceni-ale-definitivne-7764270>